

Møte for lukkede dører, Stortinget 14. mai 1915

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 14. mai 1915 kl. 17.30.

Præsident: Løvland.

Dagsorden:

1. Indstilling fra militærkomiteen om kjøp av Wergelandsveien nr. 27 i Kristiania til militært sykehus (indst. S. nr. 138).
2. Referat.

Præsidenten: Fyrr me gaar til kartet, vil eg beda um samtykke av tinget til, at møtet tek til for stengde dører, og at utenriksministeren fær ordet til å gjeva ei melding um saavore(?) ting, som heng i hop med krigen, og at dei andre medlemmer av statsraadet og tenestemennene ved stortingskontoret fær tilgjenge til møtet. Soframt inkje motsegn kjem, gaar eg ut ifraa, at eg hev samtykke til dette. - Ingen hev sagt mot. Utenriksministeren hev ordet.

Utenriksminister Ihlen: Siden jeg sidst - det var 22de april, - gav Stortinget en del opplysninger, kan jeg jo ikke egentlig si, at der har skedd nogen store forandringer i vore utenrikske forhold. Men der sker, jeg hadde nær sagt daglig, forskjellige mindre ting, som alle sammen gaar i den retning, at i økonomisk henseende trækkes nettet strammere og strammere omkring os. Den 22de april gjorde jeg Stortinget bekjendt med, at den danske regjering i midten av april henvendte sig til Sverige og Norge og henstillet, at alle 3 skulde indgaa med protest til England med hensyn til den maate, som vore skibe behandles paa i England. Sverige svarte dengang nei, det vilde ikke gjøre det; men Danmark gjorde det, og Norge gjorde det. Som jeg meddelte her i Stortinget den 22de april, instruerte Utenriksdepartementet minister Vogt, at han bl.a. skulde si: "I anledning av sidste tids række tilbageholdelse av norske skibe i Storbritannien vil regjeringen overfor britiske regjering bemerke, at regjeringen ikke skjønner, at den har nogen sikkerhet for sin skibsfart og handel som vederlag for sine talrike eksportforbud, som stadig kompletteres for at forebygge omgaaelser, og for de store anstrengelser regjeringen stadig gjør for fra sin side at indta en korrekt holdning. Der blev i sin tid av britiske regjering git tilsagn om kurant og ekspedit visitation av norske skibe. Nu gaaes der frem mot disse paa en rigorøs maate som aldrig tidligere tilning(?) som den norske regjering og norske skibsrederier indtar." En saadan note blev av minister Vogt levert i London den 21de april; Danmark hadde levert sin den 19de. Saa gik nogen dager. Saa kom den svenske minister 1ste mai og sa, at nu hadde Sverige betænkt sig, nu vilde Sverige protestere. Saa krævet Sverige, at Danmark og Norge skulde være med til en ny

protest, saa vi da alle tre skulde gjøre det. Jeg maatte for mit vedkommende svare, at Norge kunde ikke da gaa med paa en ny protest; vi hadde den 21de april levert vor note i London, 10 dage før, og forinden vi hadde faat svar paa vor note, kunde vi ikke gaa med paa en ny note. Det svar, som Norge dengang gav, gjorde, at heller ikke Danmark vilde være med; og da det kom til stykket, leverte heller ikke Sverige nogen note. Sverige har altsaa i det hele ikke levert nogen slik note, mens Danmark og Norge har gjort det. At der kan komme op igjen spørsmaal om at levere en fællesnote, er meget mulig; men en note maa da være begrundet; og vi kunde ikke dengang, 10 dager efter, at den første var levert, atter gaa til en ny note, forinden der forelaa noget nyt. Jeg tror, det var en korrekt optræden av os, dette. - Der er, som jeg har pekt paa, saa mange økonomiske spørsmaal, og det spørsmaal av stor betydning, specielt spørsmaalene om at skaffe raastoffer til vor industri, og paa det omraade vet vi jo, at vi er saa sørgelig avhengige ogsaa av Tyskland; det er ikke bare tilførselen vestenfra, men ogsaa fra Tyskland. Vi har f.eks. farvestoffer. Det er jo saadan, at det for tiden er omtrent umulig at skaffe sig farvestoffer fra noget andet land end Tyskland, for Tyskland har jo - ogsaa før krigen - næsten monopolisert hele fabrikationen av farvestoffer, anilinfarver og den slags ting. Nu er stillingen saadan, at det er rent fortvilet for fabrikkene. Jeg har her en række brever fra forskjellige fabrikker. Hjula Væveri sier bl.a.: "Saaledes som stillingen nu er, er galt nok;" - det var i slutten av april - "men skal vi som det ser ut til være avskaaret fra større tilførsler end hittil for de kommende maaneder, da blir tilstandene at betegne som rent fortvilede. --- Vi har omsider efter mange vanskeligheter skaffet os det nødvendige raamateriale, men nu ser det næsten saa ut, at vi ingen anvendelse har for samme, da farvestoffe jo er saa godt som uerholdelige."

Det samme omtrent siges av Eidsfos fabrik, Samnanger, Dale fabrikk, Salus tekniske fabrik, Brønne i Trondhjem, Høie fabrikk, Fredfos uldvarefabrik og vist endnu nogen flere. Vi har derfor i utenriksdepartementet arbeidet med dette spørsmaal for at gjøre, hvad vi kunde for at skaffe farvestoffer, og vi har faat endel; men det har ikke været tilstrækkelig. Saa var det en av fabrikkene dernede i Tyskland, som erklærte, at den kunde skaffe; den har en representant her i Norge. Han reiste derned, og efter usigelig møie fik vi ordnet det saa, at der skulde bli levert os 100 tons farvestoffe, og derved vilde vor tekstilindustri og endel av vor papirindustri være hjulpet omtrent i 6 maaneder. Denne sak var tilslut kommet i orden. Som betingelse var stillet bl.a. at man skulde la Tyskland faa 150 tons kobber, og da vi her i Norge har holdt os adgangen aapen til at eksportere norsk kobber, saa fik jeg ordnet det med endel norske kobberverker saa, at der blev skaffet disse 150 tons kobber, og saken var i den skjønneste orden. Vedkommende Kristianiamand hadde

været nede i Berlin og var ved minister v. Dittens mellemkomst kommet til understatssekretæren i indenriksdepartementet, excellensen Richter, og hadde faat ordnet med ham hele denne sak. Saa faar vi 6. mai, altsaa for ikke mange dagene siden, telegram fra minister v. Ditten, hvori han meddeler, at den keiserlige regjering efter nærmere prøvelse finder, at den for tiden ikke kan gaa ind paa at levere farverne. Saa var det stop. Vi arbeider naturligvis videre med det og haaber at kunne finde en eller anden utvei til dette; for det er jo av den allerstørste betydning baade for tekstilindustrien og papirindustrien. Men herav kan man se, hvor vanskelig det er. Vi faar simpelthen telegram om, at det er ikke at faa. - Saa har vi England. Stortingets medlemmer vil naturligvis ha seet, at der for nogen faa dage siden er blit eksportforbud i England paa kul. Det var jo noget, man kunde vente. Kulproduksjonen i England er betydelig avtat. Der er saa mange av kulgrubearbeiderne gaat i krigen, jeg har seet antallet angit, - nogen siger 150 000, andre 250 000. Dels kan de direkte være gaat i krigen, og dels er det saa, at bryggearbeiderne er gaat i krigen, saa der er blit mangel paa bryggearbeidere. Kulgrubearbeiderne har da foretrukket at arbeide i lyse dagen paa bryggerne fremfor i kulgruberne. Nok er det, produksjonen er avtat, hvor meget er ikke godt at si; de fleste angivelser, jeg har seet gaar ut paa, at produksjonen er avtat med 20-30 pct., jeg har ogsaa seet angivelser som gaar ut paa 30-40 pct. Under disse omstændigheter er kulpriserne i England steget til det dobbelte, og det var derfor rimelig, at England begyndte at tænke over, hvad det skulde gjøre med hensyn til kullene. Det er mig oplyst, at den engelske marine bruker 12 gange saa meget kul nu som i fredstid. Om tallet er rigtig, vet jeg ikke, men at den bruker mange gange mere, derom er der ikke tvil. Det var derfor noksaa rimelig, at England vilde gaa til et eksportforbud for kul; og har de gaat til et eksportforbud, saa har de jo anledning til at sætte sine betingelser, hver gang en ladning skal gaa ut fra England, og det kommer de nok til at gjøre. Dagen efter at vi hadde faat meddelelse om eksportforbudet paa kul, kom den engelske minister til mig og sa: Nu faar vi snakke om svovlkisen, og han sa da, - han hadde talt om dette i et par maaneder; men nu talte han paa en ganske anden maate end tidligere, - han sa: Nu har vi faat stoppet svovlutførselen fra Italien og svovlkisutførselen fra Spanien, saa nu er Norge den eneste kilde, hvorfra Tyskland kan faa det svovl, det behøver til sin ammunition. Og her hos os er jo svovlkisutførselen steget ganske voldsomt. Vor eksport av svovlkis til Tyskland har gjennomsnittlig været en 3000 ton maanedlig. Den steg i februar til 25 000 ton og i mars til 28 000 ton med et svovlindhold av 43 %. Det blir cirka 12 000 ton svovl, som jo har den største betydning for Tyskland. Jeg skjønner, at her vil England skride ind. Den lange underhandling, jeg hadde med den engelske minister om det, endte med, at

jeg sa, at det vilde være meget vanskelig for Norge at gaa til et eksportforbud her. Jeg har jo vist mig imøtekommende likeoverfor den engelske minister med hensyn til forandring i eksportforbudene. Naar der har været huller i vore eksportforbud, som har gjort, at forskjellige ting har lækket ut, har jeg aldrig været vrang med hensyn til at forandre det. Men ved eksportforbud for svovlkis gjælder det jo et nyt princip. Svovlkis er jo Norges egen produktion, og skal vi begynde paa det, - hvor ender det saa? Da kan det jo komme til vor træløst og vor fisk, alt. Hittil har vi opretholdt som et princip: Ikke noget eksportforbud for de av vore egne varer, som vi har til eksport. At vi har eksportforbud for korn, er det jo andre grunde, som gjør. Men vi har været villig til at sætte eksportforbud for at hindre transit; det har vi gjort baade vis à vis England og vis à vis Tyskland. Det endte den dag med, at den engelske minister sa: "Ja, da faar jeg skrive til den engelske regjering, at De, hr. Utenriksminister, har sagt, at det vilde volde Dem meget store vanskeligheter at faa sat igjennem dette." "Ja", sa jeg, "det gjælder norsk produktion, og da vil det volde mig meget store vanskeligheter." Det har han da skrevet, og vi har ikke hørt noget mere om det. Men jeg tror desværre, at vi vil faa - en bestemt ordre kan vi jo ikke faa, men en saadan ordning med hensyn til indførselen av kul f.eks., at den vil bli stoppet, hvis vi ikke gaar med paa et arrangement med hensyn til svovlkisutførselen, slik at vi, om vi ikke helt stopper den, ialfald begrænser den. Jeg tror, vi vanskelig kan komme fra det uten at gaa med paa en eller anden ordning; men, naturligvis, vi maa jo prøve at holde det gaaende saa længe vi kan. Det viser sig nemlig alt nu, da der ikke er gaat mange dager med dette eksportforbud for kul, at England har øinene fuldt aapne for, at det kan stille sine betingelser. Jeg har faat et brev, datert 12te mai - det er halvt privat; men jeg maa naturligvis kunne lægge det frem her -, hvor den engelske minister sier: "Det er min pligt at nedlægge den strengeste protest mot levering av britisk kul til tyske skibe, enten det er krigsskibe, handelsskibe eller trawlere, og jeg maa varsle Dem om, at ingen dispensation for eksport av kul vil bli git til firmaer, som sælger kul til tyske skibe, eller som har noget at gjøre med fabriker, som gjør dette. Den samme advarsel finder anvendelse paa dem, som leverer kul til nøitrale skibe, som gaar paa Tyskland." Man kan se, at der allerede begynner at stilles nok saa stramme betingelser; det vil visst ikke minke utover, og det har jo sine store vanskeligheter for os. Det er jo ikke frit for, at der fra engelsk side stilles vel strenge fordringer til os. Jeg har f.eks., - ogsaa i denne maaned, den 5te mai - faat en anden skrivelse fra den engelske minister. Efterat han har snakket om dette mundtlig mange ganger, har han sendt mig en skrivelse, ifølge hvilken den engelske minister gjerne ønsker at faa en ukentlig statistik over de viktigste artikler av vor eksport og import. Det vil han ha for hver

uke - specificisert for en forfærdelig mængde varer, og han tilføier, at skulde der være nogen ekstrautgift forbundet med dette, er den engelske regjering villig til at betale, hvad det koster. Vi kan jo ikke godt la os behandle paa denne maate. Han foreslaar nemlig, at denne statistik skulde leveres gjennom toldboderne i de forskjellige havne. Jeg har hittil som princip opretholdt, at naar vi skal gi opplysninger, faar det gaa gjennom utenriksdepartementet. Den engelske minister har gjentagne ganger spurgt, om ikke han eller hans folk kunde faa henvende sig til Statistisk bureau; men jeg har svaret nei. Det, som de skal faa, faar gaa gjennom utenriksdepartementet, og det faar jo være begrenset; vi kan jo ikke staa paa pinde med alt mulig. - Som man ser, blir det i disse økonomiske spørsmaal vanskeligere og vanskeligere, og det kan hände, at vi heller ikke i længden kan opretholde det princip, at vi ubegrenset utfører, hvad der er vore egne varer. Men det faar vi jo holde paa saa længe, som mulig.

Jeg vil nævne, at der har været tale om, at der, forat vor transit vestenfra skulde komme bekvemmere frem, skulde dannes et stort transitkompani, til hvem alle konossementer skulde utstedes. Det er noget, man har i Holland, hvor det later til at ha virket nogenlunde godt, og fra rederhold er det blit henstillet til utenriksdepartementet, at vi nu ogsaa skulde gaa til det. Hverken i Sverige eller Danmark har man hat lyst paa det, og hittil har vi ikke hat stor lyst paa det i det norske utenriksdepartement heller; der er svært mange ulemper ved det; men det er jo noget, som maa overveies, og der har netop været en mand i Holland - han er kommet hjem igaar eller idag - for at se, hvorledes det har virket der. Det er, som sagt, noget, som faar overveies.

Saa vil jeg til slutning nævne en sak, som ikke er saa stor; men som mange har snakket til mig om. Det er den tyske ministers skrivning i aviserne nu her nylig. Det lar sig jo ikke negte, at den maate, hvorpaa den tyske minister der har gjengit anonyme breve, og de bemerkninger, han dertil knytter, er meget uheldig, for at bruke et mildt uttryk. Der er jo ingensomhelst rimelighet i at gaa hen og offentliggjøre den slags anonyme breve. Grev Oberndorff var for en 3 - 4 dager siden ute hos mig og viste mig de to breve. Jeg sa da: "Ja den slags ting har vi da faat alle sammen." Og det, at han hadde faat to stykker efter "Lusitania"s ødelæggelse, syntes jeg ikke, var svært meget, saa jeg sa, at det kunde jeg ikke gjøre noget ved. Han vil, at jeg skal ha ansvar baade for det ene og det andet; men jeg sa, at den slags anonyme skriverier kan jeg ikke ha noget med. Saa gaar han hen og setter dem i avisen. Hadde han nævnt noget til mig om det, vilde jeg bestemt ha advaret ham mot det. Og jeg vil si det rent ut, at den maate, han skriver paa der, har ikke den værdighet, som gesandten for en stor stat bør ha, naar han skriver i disse tider. Der forsøkes morsomheter, og det er ikke nu tiden til at gjøre noget saadant. Jeg vil

derfor uttale som min mening, at jeg anser det for meget uheldig. Men jeg vil samtidig uttale min tilfredshet over, hvad jeg hittil har set i norske aviser, som værdig har svaret paa grev Oberndorffs skrivning. Det har været meget berettiget, at der fra norske aviser er blit svaret, og det har været glædelig at se, at der er svaret med ro og værdighet. Det er den ene side av saken. Men paa den anden side vil jeg si, at der ikke er nogen grund til at gjøre en altfor stor sak av dette. Vi kan faa altfor meget utestaaende med Tyskland av store og vigtige saker, saa jeg mener, vi ikke bør skrike denne op til at være mere, end den er; men den er en taktløshet og en dumhet.

Præsidenten: Eg vil rette ein takk til utenriksministeren for det, som han hev læte oss faa vita, og eg skal høyre um det er nokon, som vil ha ordet no i samanheng med dette.

Mowinckel: I forbindelse med dette, som utenriksministeren har oplyst om det Oberndorffske brev, vil jeg faa lov til at spørre utenriksministeren, om vor minister i Berlin er blit instrueret eller vil bli instrueret i anledning av disse breve. Brevene og den maate, hvorpaa hr. Oberndorff har benyttet sig av dem, vil jo her i landet bli mødt paa den maate, som de fortjener. Her vil der vist ikke findes nogen, som ikke vil karakterissere hele den optræden, efter hvad den fortjener. Den vil intetsomhelst indtryk gjøre. Men naar en mand i den stilling, hvori grev Oberndorff staar, kan benytte den slags smudsprodukter paa den maate, som han gjør her i landet, maa vi være forberedet paa, at han vil benytte brevene eller at brevene vil bli benyttet paa en maate i hans eget land, som vil kunne skade os der. Jeg sætter f.eks., at brevene blir oversat i den tyske presse, hvad de visselig blir. Denne skrivelse fra grev Oberndorff vil vi vist meget snart kunne se der og likeledes smudsbrevene oversat, og oversat paa en maate, som gjør, at man i Tyskland ikke faar det samme indtryk av disse breves art, som alle vi, der kan skrive norsk, faar av dem her hjemme, og naar der til dem knyttes de bemerkninger, som den tyske gesandt har gjort her, at der kanske staar politikere bak og at brevene er holdt i den samme tone, som anseede blade bruker likeoverfor Tyskland i denne tid, saa vil de utvilsomt gjøre stor skade og endnu mere, end tilfældet har været tidligere, ophidse stemningen mot Norge i Tyskland. Det er derfor jeg vil spørre utenriksministeren om minister von Ditten faar uttrykkelig besked om at passe paa i den tyske presse og søke at stanse den agitation, som man maa være forberedt paa paa basis av disse breve blir sat igang mot Norge. Jeg spør om dette, fordi der tydeligvis i tyske blade er gaaende en noksaa sterk agitation mot Norge, og jeg er ikke sikker paa, at vor gesandt dernede passer paa, som han bør passe paa.

Forleden uke stod der i alle norske blade, - det var telegraferet her til Kristiania, - at postskibet "Irma" i Englandsruten hadde løpt fra en eller to tyske undervandsbaater. Det stod uten videre kommentarer, og det var, som om man formelig var stolt av den bedrift "Irma" hadde gjort. Straks jeg saa dette i aviserne, ærgret jeg mig over det, for det første, fordi et norsk postskib i en statsunderstøttet rute kunde tillate sig en saa farlig ting, et saa farlig eksperiment, og dernæst ærgret jeg mig over, at vor presse saa kritikløst kunde ta ind en slik meddelelse, som bare kunde tjene til at skade rutens renommé og til at henlede Tysklands opmerksomhet paa denne rute som en rute, der drev farlig trafik, en trafik, som Tyskland kunde søke at stanse. Jeg kom til Bergen dagen efterat dette skedde, og jeg undersøkte straks forholdene. Det viste sig da, at der var ikke et sandt ord i hele meddelelsen. Direktør Lehmkuhl var selv med "Irma" paa den tur, og han fortalte, at "Irma" hadde set en undervandsbaat. Undervandsbaaten nærmet sig "Irma", men da den kjendte det Bergenske dampskibsselskaps merke paa skibet, lot den "Irma" passere. Et øieblik efter gik "Irma" ut av sin kurs for at se, om der var nogen mennesker i en baat, som drev i sjøen. Saasart den gik ut av sin kurs, nærmet undervandsbaaten sig igjen "Irma" for at undersøke, hvorfor den forlot sin kurs. Da undervandsbaaten hadde set grunden og "Irma" atter satte sin rette kurs, forlot undervandsbaaten straks "Irma" igjen. Det var ikke tale om et forsøk fra undervandsbaatens side paa at stanse "Irma". Et saadant forsøk, en saadan opfordring fra undervandsbaatens side om at stanse skibet, vilde øieblikkelig ha blit fulgt, men der var ikke tale om det, og der var selvfølgelig heller ikke fra "Irmas" side tale om at løpe fra undervandsbaaten. Det stod dementeret i den Bergenske presse om aftenen, at det hadde forholdt sig saaledes, og saavidt jeg saa, blev det ogsaa telegraferet gjennem bureauet til landets presse forøvrig. Denne historie er kommet ind i store tyske blade, som "Norddeutsche Allgemeine Zeitung", utsendt av det Wollfske telegrambureau, og den er nu utvilsomt spredt over hele Tyskland, og telegrambureauet ledsager beretningen med en kommentar, hvor det paa det skarpeste kritiserer en slik færd fra det norske postskibs side og sier, at en saadan færd kvalificerer til de sterkeste forholdsregler fra den tyske marines side, og at det kan neppe være tvil om, naar postskibet foretok noget saadant, maatte det være fordi det hadde daarlig samvittighet, enten fordi det førte russiske reservister i stor utstrækning, eller fordi det førte last, som gjorde, at det ønsket at unddra sig den tyske kontrol. Jeg vet ikke, om von Ditten har gjort noget skridt for at demtere den ting for strax at stoppe det i sin rot. Jeg har ikke set, at von Ditten har gjort noget i saa henseende. Men naar en mand sidder i en saadan stilling, maa han passe paa og ha et øie paa hver finger, og han maa ikke skrækkes tilbake for at gripe ind overfor

den tyske presse og den stadig stigende agitation, som denne presse driver mot Norge.

Utenriksminister Ihlen: Det er meningen, at von Ditten skal bli instruert angaaende disse Oberndorffske skriverier. Hvad det spørsmaal "Irma" angaar, saa synes jeg, at om det hændte noget saadant med et selskap som det Bergenske dampskibsselskap at den slags skriverier gaar rundt i den tyske presse om at "Irma" har gjort dette, da vil jeg henstille til Bergenske dampskibsselskap at de øieblikkelig indsender rapport til utenriksdepartementet saa vi har noget at holde os til og kan bringe det videre til Berlin. Jeg synes, at det bør paahvile som den pligt hvert dampskibsselskap, hvem noget saadant hender.

Michelet: Der skal ha staat i den svenske presse en notis om, at den svenske utenriksminister i en av de sidste dage har hat et møte i Helsingborg - tror jeg det var - med norske og danske utsendinger. Jeg vet ikke, om det gaar an at spørre utenriksministeren, om det forholder sig saa, og om utenriksministeren finder det opportunt at gi nogen uttalelse i den anledning; isaafald tror jeg, det vilde interessere forsamlingen.

Utenriksminister Ihlen: Jeg kan meddele, at der har aldeles ikke været noget saadant møte - intetsomhelst.

Præsidenten: No er det ikkje fleire som hev bede um ordet, so forhandlingarne um denne saki er avslutta. Statsraad Holtfodt hev bede um aa faa ordet, før dørarne vert opna, for aa gjeva melding um militære ting.

Statsraad Holtfodt: Der er rettet fra forskjellige repræsentanter en række forespørsler til mig underhaanden angaaende avløsningsforholdene inden vor marine under det nuværende nøitralitetsvern. Jeg vilde gjerne faa lov til at besvare disse forespørsler for lukkede døre, og det av to grunde. For det første, fordi jeg ikke kan undgaa at komme ind paa styrkeforholdet i marinen, og for det andet, fordi jeg vilde anse det for ønskelig, om man kunde undgaa for aapne døre at faa en debat i stortinget, foranlediget ved en saadan reise som den, der blev gjort igaar av en flerhet av stortingets medlemmer. Det er naturligvis saa, at naar man utfører en saadan tur og træffer sammen med en hel del av de vernepligtige, saa vil der let kunne komme meddelelser fra forskjellig hold, som kan gi anledning til forespørsler, og jeg tror at netop efter en saadan reise er det heldigst, i tilfælde en saadan forespørsel skulde komme, om den da vilde komme paa et lidt senere tidspunkt og ikke i umiddelbar forbindelse med denne reise - av rent militære grunde. Imidlertid har jeg saa hurtig som mulig samlet de oplysninger, jeg kan gi, idet jeg haaber, at de vil være tilstrækkelige, og at der ikke sker nogen forespørsel for aapne døre angaaende disse forhold her i stortinget.

Det er saaledes, at den tjeneste, som paahviler marinens vernepligtige, er blit uforholdsmæssig stræng og uforholdsmæssig lang, av grunde, som vi alle kjender. Der er jo ingen, som hadde tænkt sig muligheten av, at vi skulde bli nødt til at opretholde vort nøitralitetsvern i et saa langt tidsrum, som det nu viser sig at ha været tilfældet hidtil, og som vi desværre maa være forberedt paa fremdeles. For saavidt mulig at lette vernepligten for de sjøvernepligtige er der foretat alle de avløsninger, som man har hat anledning til, saaledes at nu den 18de i denne maaned skal henimot 600 mand, som har været utdannet paa exercerskib paa Horten, gaa ombord paa fartøierne og avløse ældre mandskaper. Da vil forholdet være det, at vi i marinen har inde av aarsklassen 1914 - altsaa 23-aaringer - ca. 1200 mand til tjeneste, av 22-aaringer 650, som allerede blev indkaldt den 1ste april, og saa kommer altsaa disse 600, som nu omkring den 20de mai skal gaa ombord og avløse ældre mandskaper. Der vil imidlertid fremdeles være 3 à 400 av ældre aarsklasser, som ikke kan faa avløsning, og jeg har derfor efter at ha anstillet undersøkelse angaaende lovligheten av et saadant skridt - det viste sig, at det ligger i forsvarsdepartementets haand og indenfor dets myndighet - bestemt, at der skal indkaldes de rekrutter, som først egentlig skulde begynde sin vernepligt ved aarsskiftet 1916. De kan uten at der er juridiske hindringer i veien, indkaldes til tjeneste fra det øieblik, utskrivningen er færdig, og jeg har derfor allerede straks sat igang de fornødne undersøkelser og utfærdiget de fornødne bestemmelser om, at disse rekrutter, som netop er utskrevet, straks skal indkaldes til utdanning paa eksercerskib paa Horten, og jeg haaber, det skal lykkes os at faa samlet 5 à 600 mand. Forholdet er nemlig det, at en hel del av disse rekrutter, som er utskrevet den første del av dette aar, har faat permission til utenriksk sjøfart, saaledes at vi ikke kan disponere den hele styrke saaledes som med de tidligere aarsklasser; men jeg haaber, det skal lykkes at samle 5 à 600 mand, som straks kan faa sin rekrututdanning paa eksercerskib og saa derefter kan gaa ombord paa fartøierne. Isaafald vil forholdet stille sig saaledes, at ingen av de sjøvernepligtige vil faa en større ekstratjeneste end et halvt aar, og for at nu heller ikke dette halve aar skal vække nogen misstemning blandt besætningerne ombord under disse forhold, hvor sjømændene jo har god anledning til at tjene ganske godt i den almindelige handelsmarine, er der indsendt fra forsvarsdepartementet som skrivelse til gage- og pensionskomiteen et forslag til regulativ for nøitralitetsvernet, hvor der da er foreslaat, at for dem, som har gjort mere end den normale tjeneste - den normale vernepligt i marinen er ett aar - altsaa for det halve aar, de kommer til at være inde utenfor sin normale vernepligt, skal der tilstaaes vernepligtige maskinister, fyrbøtere og matroser et ekstratillæg av 1/2 krone pr. dag. Kommanderende admiral har foreslaat et ekstratillæg av 1 krone pr. dag, men han gik da ut fra, at den

ekstraordinære tjeneste i marinen maatte forutsættes at bli utstrakt muligens indtil et helt aar ekstra, altsaa, at de først gjorde et aars normal vernepligt, og saa blev man nødt til at holde dem inde endda et aar, og da fandt han det rimelig, at de fik et tillæg av 1 krone pr. dag. Hvis man gaar til at lønne disse vernepligtige efter departementets forslag, vil efter krigsregulativet en maskinist oppebære 120 kroner om maaneden, mens han under fredstjeneste har 60. - Det er for gifte mandskaper, jeg regner op, det er egentlig dem, det gjælder at hjelpe. - Fyrbøtere har under fredstjeneste 50 kroner om maaneden, de vil efter departementets forslag faa 110 kroner om maaneden. Matroser, som under fredstjeneste har 40 kroner, vil efter det nye regulativ faa 100 kroner om maaneden. Det er lønninger, som departementet for sit vedkommende finder tilstrækkelige for et halvt aars ekstratjeneste. Derimot hadde jeg tænkt, naar denne sak kom op til behandling i Stortinget, at foreslaa den forandring i departementets forslag, at forsaavidt ekstratjenesten skulde bli utstrakt til mere end et halvt aar, saa skulde det forhøiede tillæg træde i kraft, som kommanderende admiral har foreslaat. Den styrke, som er inde til tjeneste i marinen nu, utgjør omkring 2300 mand, hvorav 1300 rekrutter. Altsaa, naar jeg nødvendig vilde nævne alle disse avløsninger, som foregaar i marinen, i et møte for aapne døre, er ogsaa en av grundene dertil, at kommanderende admiral finder alle disse avløsninger meget betænkelige militært set, og skal vi nu først gjøre disse avløsninger, saa maa de ialfald foregaa paa en saadan maate, at ingen anden har nogen bestemt rede paa, naar avløsningen foregaar; ti netop paa det tidspunkt, da avløsningen foregaar, er der en svakhetsperiode, hvor fartøiernes besætninger ikke er i den godt opøvede stand, som de bør være, hvis det skulde trænges, altsaa hvis vi skulde komme i en saadan situation, at de gaar over fra vakttjeneste til krigstjeneste. Jeg tror gjennem disse opplysninger at ha besvart de spørsmål, som underhaanden har været rettet til mig fra forskjellige repræsentanter, og jeg haaber, at disse opplysninger er tilstrækkelige til at godtgjøre, for det første at der er gjort og vil bli gjort alt, hvad der er mulig for gjennem avløsning at fritta de ældre mandskaper for ekstratjeneste saa hurtig, som det paa nogen maate i militær henseende er forsvarlig, og dernæst at der fra departementets side er gjort, hvad vi fandt økonomisk tilraadelig, nemlig at yde et saadant tillæg til de vernepligtiges avlønning, at det staar i et rimelig forhold til den ekstratjeneste, som de maa paata sig paa grund av nøitralitetsvagten.

Buen: Jeg hadde tænkt at spørge om dette forhold for aapne døre, og jeg kan ikke rigtig fatte, hvad der skulde hindre forsvarsministeren i at svare, jeg hadde nær sagt, paa rent almindelige ting for aapne døre. Jeg begriper ikke den utprægede grad av hemmelighetsfuldhet, som hviler over alt, hvad forsvarsministeren skal gjøre i denne tid;

det er mig uforstaaelig. Og her synes det mig omtrent, som om landets forsvarsminister - og regjeringen og folkets repræsentanter ogsaa i det hele da skal bli hindret fuldstændig i at staa i kontakt med folket. Jeg tror, det er farlig i længden. Forsvarsministeren sa, at de oplysninger, han har git, maa vel godtgjøre, at vi maa finde os i ro i tingene som de er. Ja, oplysningerne er vist bra nok for os, som sidder her; men spørsmålet er, om de er bra nok for dem, som ikke faar vite noget, og dem, som det egentlig gjælder. Det er de indkaldte mandskaper. Jeg var med paa turen igaar og angrer ikke paa den, fordi jeg derved fik indblik i ting, som jeg ikke hadde noget kjendskap til. Jeg sigter ikke her til de sindrige indretninger ned paa Oscarsborg; men jeg sigter til forholdet ombord paa den panserbaat, vi reiste med. Det var ganske bemerkelsesværdig, hvilken forbitrelse der hersket ombord blandt mandskaperne over, at de blev holdt inde paa denne maate og ikke faar avløsning. Stortinget fordoblet jo den regulære tjenestetid i flaaen ifjor. Efterat disse folk var utkommandert til øvelse, fik de denne fordobling av tiden. Det fandt de sig selvfølgelig i. Men da de nu ikke alene hadde uttjent den regulære tid, som var den dobbelte av, hvad der oprindelig var forutsat, men ogsaa fremdeles maa staa inde, da begyndte misnøien at gjøre sig sterkt gjældende, og de har henvendt sig gang paa gang til sine nærmeste overordnede, som naturligvis ikke kan gi dem noget svar. Men sidstleden bededag fik de et svar, da blev der referert et sirkulære fra kommandoen om, at en del av disse, som nu har været indkaldt i 14 maaneder, kunde muligens faa avløsning til høsten, men de maatte være forberedt paa at bli staaende i tjenesten til næste aar paa denne tid, slik at det vilde bli 2 aars sammenhengende tjeneste, og da grep saa at sige fortvilelsen dem, det var ikke vanskelig at skjønne. Og at de derved taper al interesse for sin tjeneste, det siger sig selv, og det var heller ikke vanskelig at merke paa de befalingsmænd, som jeg snakket med, at saa er tilfældet; og befalingsmændene sa ogsaa det til mig, at ingen lider værre under det end os, og det er ogsaa saa rimelig. Og at der ikke skal være nogen misstemning, naar de blot faar kr. 15 i tillæg om maaneden - det maa man være troskyldig for at mene. Det er ikke nok det at faa en liten forøkelse av sin løn; for det er dette, at de holdes væk fra sine hjem, at de saa at sige maa kaste alle sine fremtidsplaner overbord, som vækker den største misstemning. En lønsforøkelse kan naturligvis til en vis tid lægge et lidet plaster paa saaret, men det blir heller ikke mere. Det var en deilig bededag, de hadde, fortalte de, da de fik den besked, som blev oplæst for dem - jeg antar, at bønnerne var av noget forskjellig art. Det, som for mig var om at gjøre med den forespørsel, jeg hadde tænkt at rette, og som jeg har varslet forsvarsministeren om, det var det, at mandskaperne skulde faa sikker besked, om de overhovedet kunde vente avløsning, og om mulig naar de kunde vente avløsning, slik at de ikke blev holdt i

usikkerhet med hensyn til alt mulig. Det var nærmest en tilfældighet, som gjorde, at jeg kom til kundskap om disse ting, og jeg tror ikke, at overhovedet nogen hadde anelse om, at nogen har været indkaldt i 14 maaneder itræk. Det foregik paa den maate, at en ung trøndergut, som kjendte mig derovenfra formodentlig, kom og hilste paa mig, og i samme øieblik var der mandgard omkring os, og jeg forstod da, at der var noget paafærde. Det samme har enkelte andre repræsentanter oplevet, for det var om at gjøre for de mandskaper at faa meddelt sig til nogen av stortingsmændene ombord, og det var ikke til at ta feil av, hvad der rørte sig hos disse folk. De roste baade sine officerer, og de roste stellet ombord, de hadde ikke noget at klage over i nogen henseende, de uttalte sig med den største velvilje om sine officerer; men der var en harme saa intens sover, at netop de fremfor alle andre skulde lide med hensyn til den militære tjeneste. De syntes ikke, de hadde fortjent det; og de syntes, at naar det skal være en fælles sak for hele folket, saa faar det sandelig ogsaa være en fælles sak, og da faar det ikke ligge paa nogen faa i større utstrækning end paa de andre. Det var det, som var synsmaaten, og det synes at være noksaa rimelig. Specielt dette, at de skal behandles fuldstændig som viljeløse elementer, idet de overhodet ikke engang skal faa grei og klar besked paa nogen ting - at de muligens dit og muligens dat, men at de maa være forberedt paa at gi sig militærtjenesten helt i vold, det betar dem jo alt mot og al livslyst. Det, som var mig om at gjøre, og som jeg synes er nødvendigere end alt andet, det er, at forsvarsministeren kan meddele klart og greit til mandskaperne ombord - de 5-600 mand, som nu har været ute i 14 maaneder i træk - at de kan se imøte en avløsning, og det naturligvis i en rimelig fremtid. De var saa rimelige, at de sa: Kjære vene, naar vi nu enda bare kunde faa fri en stund, saa fik man heller mobilisere os paa et senere tidspunkt igjen; men dette, at vi her fuldstændig skal komme til at føle os som livsslaver, det er det, som forarger og fortærer os. Jeg blev sterkt berørt - og det blev flere med mig - over det, vi fik se ombord paa "Harald Haarfager", og vi kan saa inderlig godt forstaa de folks følelser. Derfor fandt jeg det at være min pligt at spørre, - ja jeg maatte forresten love - det var den eneste maate at tilfredsstille dem paa igaar - at ialfald skal der bli spurgt, og jeg antar ogsaa, at der vil bli svart paa det spørsmål, hvad tid dere kan faa avløsning. Det var det eneste, vi kunde love, og det sa vi, vi skulde gjøre. Derfor er det ogsaa en litet rimelig ting, at disse spørsmål og dette svar fra forsvarsministeren skal komme for lukkede dører og derved paany hemmeligholdes for de mandskaper, det her gjælder. Der er liten mening i det, og jeg er sikker paa, at de, som i utpræget grad er forsvarsvenner, vil opdage, at dette er farlig spil, de driver, med alt dette hemmelighetskræmmeriet.

Ulstrup: Det faldt sig slik igaar, at endel av de mandskaper, som var ombord, var mine gode kjendinger fra deres hjemsteder i bygderne omkring mit hjem. Jeg tror ikke, forsvarsministeren skal legge saa forførdelig megen bret paa, hvad hr. Buen her sa. Det er sandt, at de var noget forarget, og det, de var mest bedrøvet over, det var, at de muligens skulde komme til at miste sine pladser - de pladser, som de hadde oparbeidet sig som styrmænd og, for andres vedkommende, pladser iland - at de skulde miste dem, naar de engang hadde uttjent nøitralitetsvernet. Det var ikke saa meget denne forlængelse av nøitralitetsvagten, som de var sinte for igaar. Det, de la mest bret paa igaar, var, at de ikke fik landlov, at søndagen, deres landlovsdag, blev tat fra dem. Det fandt de var utilbørlig, og det var en tort, som de ikke fortjente efter den lange tjeneste, som de har hat, og under hensyn til den tjeneste, som de kommer til at faa. Jeg tillot mig at sige til dem, dengang de snakket om det, at de maatte huske paa, at det var en farlig tid at bytte besætning, uten at der kom like saa gode folk ombord, som de var selv; landets sikkerhet krævet, at de var paa sin post. Dette fandt de meget rimelig, og de fandt det ikke saa uriktig, at de blev holdt tilbake. De snakket ogsaa om fortjenesten; men den la de meget liten bret paa. Sjøfolk er ikke saa nøieregnende. Det er meget mulig, at de kan ha lagt større bret paa det overfor hr. Buen; men for folk, som kjender dem, lægger de ikke synderlig bret paa det. Om de faar en halv eller en hel krone mere om dagen, eller om de faar noget mere, er de saa at sige like nøid, - hvis de ikke har nogen hjemme, som trønger deres hjelp, og det er det, jeg vil henstille til forsvarsministeren, at han paa den mest grundige maate faar undersøkt, om de, som er hjemme, lider nogen nød. Blandt de mandskaper, som var utkommandert ifjor høst, var der mange familjeforsørgere, og det er ikke tvilsomt, at der blandt deres hjemmesittende koner og barn ikke var de aller bedste forhold. Der var smaat stel mange steder. Det var mange, som reiste fra hjemmet uten at ha en skilling til dem, som blev tilbake, saa de kunde faa mat og drikke; og den understøttelse, de fik, var liten. Jeg kjender til et tilfælde, hvor en kone med to barn fik 11 kroner hver tiende dag. Det synes at være for litet til at livnære sig og sine. Saavidt jeg har forstaat sjøfolkene og disse, som er indkaldt til nøitralitetsvern - og det er mange, jeg har snakket med; det er ikke alene nogen faa ombord i "Harald Haarfager", men mange andre i løpet av vinteren og høsten - er de ikke misfornøiet med, at de er indkaldt; men det, de er bedrøvet over, det er, at de hjemmesittende faar for litet at leve av. Det er de to ting, som jeg vil gjenta for at henlede forsvarsministerens opmerksomhet paa det: Det er, om der kunde bli henstillet til rederne og principalerne for dem, der har sin beskjøftigelse paa land, at de vilde være mest mulig hensynsfulde mot disse saa de faar sine plasse igjen naar de kommer tilbake, og det offentlige være mest mulig hensynsfulde og gavmilde,

om jeg saa maa si, mot dem, som sitter hjemme og har det trangt. Hr. Buens opfatning av forholdet, tror jeg ikke, vi skal lægge saa megen bred paa. Jeg antar, at hr. Buen hadde andre hensigter og andre formaal med sine eksaminationer av sjøgutterne ombord; det blev ogsaa referert.

Statsraad Holtfodt: I anledning av hr. Buens bemerkninger om, at disse opplysninger, som jeg kunde gi, formentlig var tilfredsstillende for denne forsamling, men at det ogsaa var av vigtighet, at de blev meddelt vedkommende vernepligtige, vil jeg si, at det er klart, at saa vil ske, og det vil ske paa saadan maate, at det taper det præg, som det vilde faa, om det var sked gjennom en interpellation i Stortinget for aapne dører. Det er i militær henseende uheldig, naar Stortinget, som en av landets statsmagter, gjør en saadan tur med et panserskib, at det da skal foranledige en interpellation i Stortinget angaaende forholdene ombord. Saken er jo den, at disse forhold, som de vernepligtige klager over, har de, som ogsaa hr. Buen har gjort opmerksom paa, faa anledning til at fremholde for sine militære foresatte, og disse militære foresatte er jo fuldt opmerksom paa, hvor ønskelig og nødvendig det er hurtigst mulig, og saalangt man kan, at imøtekomme dette krav paa avløsning. Spørsmålet er bare, hvor langt vi tør strække os av hensyn til landets sikkerhet. Det er ingen av os, som ikke er fuldt opmerksom paa, hvad hr. Buen nævnte, at vi selvfølgelig vil gjøre alt, hvad vi kan, for at lette de sjøvernepligtige i deres tjeneste. Nu er det saa, at grunden til, at det ogsaa vilde være uheldig, at jeg paa det nuværende tidspunkt gav en saadan opplysning om, at der skal bli foretat en ekstraordinær utdanning paa ekserserskibe, er den, at vi jo, som jeg nævnte, ikke kan være ganske sikker paa, hvor mange man nu kan faa fat i, og at vi derved altsaa kan vække forespeilinger hos de vernepligtige, som man er nødt til at holde inde, og som man kanskje derigjennem er nødt til at skuffe. Men jeg har git ordre til, at saasart man har faa oversigt over, hvor mange av de sidst utskrevne sjøvernepligtige man kan faa fat i, skulde man gi den fornødne meddelelse til de enkelte fartøier, saaledes at alle interesserte sjøvernepligtige faa hurtigst mulig sikker besked om, naar de kan vente avløsning. Og jeg har efter konferance med kommanderende admiral haab om, at han vil kunne gaa med paa, at de nye rekrutter skal kunne gaa ombord allerede efter 5 ukers rekrututdanning paa ekserserskib, hvad han ansaa for ytterste minimum. Spørsmålet er bare, naar vi kan gjøre regning paa at faa disse folk ind paa ekserserskibene, slik at utdanningen kan begynde.

Med hensyn til hr. Ulstrups henstilling om at ta hensyn til de gifte, vil jeg gjøre opmerksom paa, at i det forslag, som nu foreligger for gage- og pensionskomiteen, er der lagt saa stor vekt paa den ting, at for eksempel en maskinist, som er ugift, faa 55 kr. om maaneden, mens en

gift maskinist, naar han har to barn, faar 120 kr. om maaneden; det er altsaa familietillægget og det ekstraordinære tillæg, som er foreslaat, og det repræsenterer da en ganske stor forhøielse av den maanedlige lønning for en saadan vernepligtig. En fyrbøter, som efter det nye regulativ faar 45 kr., naar han er ugift, han faar 110 kr., naar han er gift - likesaa under forutsætning av at han har to barn, som man regner er det meste disse sjøvernepligtige har, de er jo ganske unge folk, 22 - 23-aaringer, og efter den statistik som man har, er ikke mere end 10 % gifte, og blandt disse gifte er det største barneantal gjennemsnitlig to. Jeg tror, derfor, det vil være særdeles ønskelig av mange grunde, om man nu snarest mulig kunde faa Stortingets avgjørelse med hensyn til det krigsregulativ eller nøitralitetsregulativ, om man kan kalde det saa, som er under behandling av gage- og pensionskomiteen, for det vil netop i høi grad medvirke til, at ogsaa de, som har familie, straks vil føle sig lettet, naar de faar en saa væsentlig forbedring av sine økonomiske kaar. Men departementet har ikke paa egen haand kunnet gaa til denne forhøielse av tillæggene, efterat saken allerede er forelagt Stortinget. Der var fra forsvarsdepartementet i sin tid forelagt en proposition, hvor vi bad om bemyndigelse til at fastsætte disse regulativer efter bedste skjøn, det fandt altsaa militærkomiteen og gage- og pensionskomiteen av principielle grunde ikke at kunne gaa med paa og bad derfor om, at vi skulde fremsætte et forslag til regulativ. Det blev gjort under 23de mars, og den økonomiske side av saken hviler altsaa nu i Stortingets hænder.

Mowinckel: Jeg hadde ogsaa anledning til at tale med adskillige av folkene ombord, og det glædet mig at det forholdt sig, som hr. Buen sa, at gjennemgaaende var de meget tilfredse med stellet ombord, med tjenesten, med officererne, i det hele tat med alt undtagen med tjenestetiden. Og de var selvfølgelig ikke fuldt opmerksom paa det, som har nødvendiggjort, at tjenestetiden for orlogsfolkene er saa lang, og saa uforholdsmæssig lang sammenlignet med landsoldaternes. Det var netop det, de syntes var uretfærdig, at de tilsjøs skulde ha saa lang tjeneste, mens de tillands slap saa meget billigere. Jeg gjorde dem da opmerksom paa, hvor vanskelige forholdene er tilsjøs, hvor vanskelige rekrutteringsforholdene er, og hvor vanskelige øvelsesforholdene i marinen er. Det er saa vanskelig at faa opøvede mandskaper til skifte med et saa stort antal folk, som nu er ute, naar hele flaaen er mobiliseret. Vi utdanner jo bare 6-700 mand aarlig, og naar det her er tale om opimot 3000 mand, vil det selvfølgelig bli noksaa vanskelig at foreta et skifte. Det glæder mig imidlertid meget, at forsvarsministeren har tat disse spørsmål op ogsaa med det for øie at faa en ekstraordinær avløsning av disse folk, for det kan ikke nægtes, at det er haardt for dem at være saa længe inde

til vernepligtstjeneste, som disse folk nu er og maa være. Det var særlig dette, at de skulde være inde i 2 aar, som hadde bedrøvet dem saa dypt. Det ene aar er jo den ordinære vernepligtstid tilsjøs, saa det hadde de intet imot; men det var utsigten til at bli ombord endnu et aar, som de syntes var saa litet glædelig, naar de sammenligner sig selv med de sjøgutter, som kan tjene høie hyrer i disse tider, og som kanskje overhodet ikke blir indkaldt til tjeneste. Som sagt, det glæder mig, at forsvarsministeren ogsaa paa dette omraade vil søke at komme dem tilhjælp saa langt, som raad er; men vi maa huske paa, at hensynet til flaatens kampdygtighet, og hensynet til, at landet kan ha fuld nytte av flaaen i disse tider, maa gaa foran alt; det maa være det første. Med skyldig hensyn til dette, som jo maa være hovedsaken, haaber jeg, at der gjøres alt, hvad gjøres kan, for at skaffe rimelige skifte ombord. Hr. Buen sa, at avlønningen spiller en mindre rolle. Det tror jeg ikke; jeg tror, at i sin bund er det meget et avlønningsspørsmål, for det var netop det, de gjerne vilde: komme ut og tjene penger, og de sa ogsaa, at de trodde, koffardiflaaten i høi grad trængte dem. De hadde læst i aviserne, at der var mangel paa koffardifolk, og de mente derfor, at de i høi grad trængtes i koffardiflaaten. Dette, som hr. Buen sa, at de længtet efter at komme hjem, det tror jeg er noget, som hr. Buen bare har av sig selv, for det var ikke det, det gjaldt, at de vilde komme hjem i familiens skjød; men det var det, at de vilde komme tilsjøs og tjene mere penger, end de kan tjene nu. Men de hadde det godt ombord, og hvis man kunde hjelpe paa lønningsforholdene, saa de kunde tjene tilnærmelsesvis like godt i orlogsmarinen, som de kunde tjene i handelsmarinen, saa tror jeg ikke, de vilde ha saa meget imot tjenesten. De vil komme ut og tjene penger, ikke saa meget for sin egen skyld som for sin families skyld. Fra enkelte hørte jeg ogsaa, at de var lei for, at med den lille løn de har, kunde de ikke yde den hjælp, som ønskelig kunde være, hvis nogen av deres familie f.ex. blev syk. I den henseende haaber jeg, at forsvarsministeren gjennem instruksjer gir ordre til, at forsaavidt nogen av gutternes nærstaaende blir syke, maa der bli ydet dem hjælp, saa de ikke behøver at gaa til fattigkassen, fordi forsørgeren er ute og gjør sin tjeneste i marinen. - Hvad nu disse nye lønninger angaar, saa synes disse efter den fortegnelse, som forsvarsministeren refererte, at være særdeles tilfredsstillende for de gifte - ja saa høi, at jeg har en følelse av, at de blir bedre end lønningerne i handelsmarinen, og det er et spørsmål, om ikke forskjellen mellem gifte og ugifte er blit noget for stor. For de ugifte er lønningerne adskillig lavere end i handelsmarinen. Man skal huske paa, at man i handelsmarinen ikke kan skjelne mellom gifte og ugifte, og mange av de ugifte, som nu er ombord, vil naturligvis ogsaa gjerne tjene penger; det er da naturlig, at de synes, det er haardt, at de skal gaa i marinen for en saa

liten løn, naar de i den frie koffardifart kunde ha tjent saa meget mere. Jeg vil derfor henstille til gage- og pensionskomiteen, naar de tar disse ting under overveielse, at de sammenligner lønningerne i handelsmarinen, som de nu er under krigsforhold, med de lønninger, som foreslaaes her i marinen. Jeg tror, at hvis de gifte kunde faa like høi løn her, som de faar i handelsmarinen, saa vil de visselig være vel tilfreds, og kunde man da til gjengjæld kanske forhøie de ugiftes løn noget - det behøver ikke at være meget - saa tror jeg, det vilde gjøre godt for stemningen og for aanden ombord hos de gutter, som maa tjene uforholdsmæssig lang tid. Dette bare til overveielse. Jeg tror, at det for gagekomiteen vil være til stor nytte, om de undersøger de private lønninger paa dette omraade rundt omkring i vore kystbyer.

Præsidenten: 7 talarar er no innskrivne. Præsidenten vil daa beda um samtykke til, at tidi for deim, som skriv seg inn heretter, vert sett til 2 minutt.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Gausdal: Det blev fremholdt av repræsentranten hr. Ulstrup, at hr. Buens skildring av den aand, som raadet hos de utskrevne menige, ikke var korrekt. Jeg vil i den anledning oplyse om, at jeg ikke reiste med denne baat igaar, men jeg har i vinterens løp, før jeg kom herind, endog paa Tromsø og senere mottat flere henvendelser fra værnepligtige flaatesmandskaper om det uheldige forhold med den uforholdsmæssig lange tjenestetid, som er paalagt dem, og de uheldige følger av denne lange tjeneste. Jeg er forsaavidt enig i, hvad baade hr. Ulstrup og hr. Mowinkel anførte, og jeg har altid ogsaa faat den opfatning, at folkene ansaa det som et økonomisk spørsmål. De har ikke klaget over, at de har hat det daarlig ombord. Men de har klaget over, at den lille avlønning, de faar ombord, ikke strækker til at opholde deres familier hjemme. Jeg skal i parentes bemerke, at jeg hadde tænkt at komme med disse bemerkninger, naar krigsregulativet foreligger til behandling. Men da det er kommet idag, vil jeg spesielt si til forsvarsministeren, at det er ikke bare de, som er gifte, som har forsørgelsespligt, men ogsaa de, som har far og mor og søskende, som de maa underholde, og hvis livsvilkaar blir meget vanskelige, naar gutterne er borte fra fortjenesten i saa lang tid. Jeg vil med det samme si til forsvarsministeren, at det er merkværdig, synes jeg, at han ikke ser andre utveie for at raade bot paa dette end den av ham antydede. Naar han staar her og taler om flaaten i fred og flaaten i kamp, har jeg ubetinget følelsen av, at han mener sig at være chef for en større marine, som virkelig kan opta en sjøkamp. Jeg trodde dog, at han skulde ha saavidt militær kyndighet ogsaa tilsjøs, at han visste, at den flaaete, vi har, i det høieste kan være en politivakt langs kysten, og at vor flaaete i kamp

vil der neppe bli tale om, og da kan jeg ikke forstaa, hvorfor det skal være saa absolut magtpaaliggende for hver eneste baat at ha fuldt utdannede mandskaper. Jeg trodde, at det maatte kunne gaa an, at en liten del var utdannede, og resten utgjordes av de, som avtjener sin værneplikt, gjorde tjeneste ombord, for det vil jo bli en patruljetjeneste og ikke nogen krigstjeneste i ordets rette betydning. Det maa vi notere os med glæde. Der kan ogsaa i denne forbindelse være tale om - naar forsvarsministeren har brukt op alle de penger, som han fik til nøitralitetsvernet, til anskaffelser av vaaben og ammunition - for forsvarsministeren at ta under overveielse, om ikke vakttjenesten tilsjøs ogsaa kunde indskrænkes i likhet med, hvad der er gjort tillands, og man saaledes kunde lette baade budgettet og mandskaperne i deres tjenestetid. Forsvarsministeren sa, at det nye regulativ, som skulde være trøsten for disse mandskaper, hviler nu i Stortingets hænder, og dermed mente han, at ansvaret var tat fra hans skuldre. Jeg mener, at som den ansvarlige mand, han bør være i disse spørsmåal, er han ikke ansvarsløs her. Mandskaperne begyndte sin tjenestetid i august maaned ifjor, og han hadde hele 5 maaneder at gjøre paa, før Stortinget traadte sammen, for at fremkomme med dette forslag. Allerede i januar dette aar fik forsvarsministeren meddelelse fra militærkomiteen om, at skulde regulativet vedtas, maatte vi faa satser. Forsvarsministeren unddrog sig gang paa gang trods anmodning og negtede at komme med faste satser. Forsvarsministeren har saaledes ubetinget ansvaret for, at regulativet idag ikke ligger færdig, og for, at disse mandskaper maa vente paa den avlønning, som de burde ha faat for længe siden. Det var først efter gjentagne henstillinger, at forsvarsdepartementet fandt sig foranlediget til at komme med satserne. Hvis forsvarsdepartementet hadde hat parlamentarisk forstaaelse og hørt efter de raad, som er git fra militærkomiteen, vilde visselig regulativet været færdig allerede for længe siden. Departementschefen kan ikke komme bort fra ansvaret her. Jeg forbeholder mig ret til at komme tilbake til denne side av saken, naar vi kommer til behandling av regulativet. Men jeg vil si i denne forbindelse, at naar vi har set, hvorledes nøitralitetsavlønningerne er fordelt og anvendt, har jeg faat det ubetingede indtryk, at forsvarsministeren har været noksaa sen, naar det gjaldt de menige baade tilsjøs og tillands. Derimot har han været noksaa lydhør og noksaa rundhaandet, naar det gjælder de overordnede. Det vil kunne paavises, naar vi kommer til den sak. Her tror jeg, at forsvarsministeren har paadraget sig et ansvar, som han muligens ikke nu ser rækkevidden av. Jeg tror, som hr. Buen fremholdt, at den stemning og aand, som han merkede ombord, ikke er saa sjelden, som hr. Ulstrup vilde gjøre den til. Jeg har, som sagt, faat flere saadanne henvendelser, og det er forsvarsministeren, som her i første række bærer ansvaret for at misstemningen er opstaat.

Pedersen: Jeg snakket ogsaa litt med disse guttene ombord. Naar jeg det gjorde, var det ikke for at snakke dem efter munnen i tilfælde av, at de hadde noget at besvære sig over, og heller ikke for at opta bestillinger paa forespørsler i Stortinget. Men jeg gjorde det for at vise disse gutterne ombord en opmerksomhet, og for at faa høre, hvorledes aanden og stemningen var. Men jeg fik snart forstaaelsen av, at jeg ikke burde ha gjort det. Det, jeg fik høre av mandskaperne ombord i "Harald Haarfagre", var av den beskaffenhet, at jeg for min del ikke paa langt nær hadde den hygge og nytte av turen utover til Oskarsborg, som den utmerkede tur forøvrig kunde ha git anledning til. Det var en stemning ombord dér og en aand, som efter mit skjøn var rent ut sagt uhyggelig. Naar admiralen sier, at han ikke kan skaffe avløsning av hensyn til krisen og til forsvarsdygtigheten ombord, saa sier jeg, at da har admiralen litet føling med sine folk og den stemning, som hersker ombord. Jeg fik det indtryk at forsvaret var bedst tjent med, at hver eneste mand ombord paa "Harald Haarfagre" blev sendt iland. Slig var efter min bestemte opfatning stemningen dér. Jeg forsøkte efter bedste evne at snakke disse folk til fornuft. Men det var det litet gagn i. Jeg forstod jo ogsaa ganske straks, at det var nogle faa elementer, som særlig hadde bidraget til at forgifte stemningen ombord. Men ogsaa blandt ellers fornuftige, oplyste og intelligente mandskaper var aanden temmelig bitter, dog ikke mot skibets befal; de fremhævet, som det tidligere har været sagt, at det var i alle dele udmerket; kanske ledelsen ombord igrunnen var for udmerket. Jeg vil si, at jeg synes, fiskerguttene ombord i vore fiskerbaater opfører sig kvikkere, raskere end disse, som nu hadde utdannet sig til mandskaper ombord der i et helt aar. Men selvfølgelig kom deres opførsel i det hele av den stemning, den sindstilstand, som de var i. Disse anker fra deres side er selvfølgelig for en stor del uberettigede; men jeg tror, ledelsen ikke har været fremsynt nok, naar den ikke har avløst ialfald alle familieforsørgere. Alle gifte mandskaper burde absolut været avløst, da aaret var omme. Disse folk har tjent dette aar under den følelse, at de er blit mishandlet, for efterat de allerede var indkommet, er beslutningen fattet om, at de skulde være 1 aar; de var da ombord og hadde vist tjenstgjort en 2-3 maaneder, da den beslutning blev fattet, og de hadde den bestemte opfatning, at en lov ikke skulde kunne gives tilbakevirkende kraft, og at man allerede dengang var over dem med et overgrep, en uretfærdighet. Nu hadde de slitt ut det aar, som de hadde faat, og da hadde de gjort sig sikkert haap om avløsning. Men istedenfor avløsning fik de stillet i utsigt at maatte gjøre tjeneste 1 aar til. Jeg sa til disse folk, ugifte mandskaper som ikke hadde forsørgelsespligt, at jeg hadde intet at anke over for dem; men overfor gifte mandskaper maatte jeg indrømme, at det var uheldig. Det var en mand, som oplyste, at han

hadde kone og barn; men det var umulig under de forhold, som de levet i, at klare sig med de kronerne, som de fik. Hans kone maatte gaa paa omgang mellem deres slegtninger og faa ophold, baade hus og mat, en tid hos den ene og en tid hos den anden. Det maa indrømmes at være forfærdelig uheldige forhold. Jeg vil ha sagt dette, for jeg tror, at kanskje ikke forsvarsministeren gjennom de organer, som han staar i forbindelse med, faar riktig rede paa det sande forhold. Derfor tror jeg, det er riktig, at disse ting kommer frem, som nu er kommet op her. Jeg har ikke villet sette dette paa spidsen og har ikke tænkt i dette at ville lægge nogensomhelst agitation av nogen art. Jeg sier det bare, fordi forsvarsministeren bør faa et bestemt indtryk av, hvordan forholdene er ombord paa "Harald Haarfagre", og efter min evne til at bedømme tingene har jeg den opfatning, at der bør gjøres alt mulig for, at flest mulig av de mandskaper som nu er der ombord, kan komme iland og ikke faa lov og anledning til at forgifte andre, som kommer ombord der senere.

Fløistad: Jeg skal ikke forlånge debatten noget større, for andre har sagt det, som kan siges. Men det var en del mandskaper, som sa til mig, at naar de nu var blit avløst og slap ut, var det første, de vilde gjøre, at søke sig over i fremmede landes handelsmariner. De fandt, at verneplikten var blit en slik byrde, som det nu var, at trods de var gode fædrelandsvenner, kunde de ikke greie det. Det er et forhold som er egnet til at vække opmerksomhet. Saa er det et andet forhold, som jeg vil be forsvarsministeren være opmerksom paa, og det er med hensyn til mandskapernes skatter. Det var flere mandskaper, som til mig klaget over, at man i deres hjembygd gik haardt frem mot dem, naar det gjaldt deres kommuneskatter. Det var mandskaper, som tidligere hadde hat bra indtægter, i det skatteaar, som de var lignet for, og nu var skatten forfalden, og det var forsøkt paa haardhåndt maate at inddrive den skat, som de nu ikke kunde betale. Jeg vil anta, at en henstilling fra forsvarsdepartementet til kommunestyrene om her at fare lempelig frem vil gjøre sin virkning og ha sin betydning.

Buen: Jeg forstaar ikke den irritation, som gjør sig gjældende overfor den ting, at jeg sier, jeg lovte at bringe saken frem her i Stortinget; jeg forstaar ikke den irritation hverken fra hr. Ulstrups eller hr. Pedersens side. Hr. Pedersen begyndte saa høitidelig med, at han ikke snakket med folkene for at snakke dem efter munden eller motta bestillinger paa nogen interpellation i Stortinget. Og dog gir han en karakteristik av forholdene, som er langt sterkere end den, jeg har git. Han gav en karakteristik av forholdene, som jeg efter det indtryk, jeg fik ialfald, maa betegne som noget av en overdrivelse. Men saa meget større opfordring skulde der jo være for ham til at bringe saken frem, naar han har faat et endda sterkere indtryk end jeg av de uheldige forhold ombord.

Men jeg skjønner, at ogsaa denne anledning skal benyttes til at si nogen giftigheter til de forbandede socialister, og anledningen er naturligvis herrerne vel undt. Jeg maa begynde at beklage høire efter de ytringer, som hr. Ulstrup kom med. Han insinuerte, at jeg hadde andre hensigter med at bringe saken frem end at bringe den paa det rene. Jeg begynner at beklage høire, for det faar snart for mange repræsentanter for den "særprægede dannelse" her i salen - jeg behøver ikke si noget mere, - den dannelse, som gir sig utslag i saa litet eleverte vendinger som de, hr. Ulstrup kom med nu, og som vi har hat eksempel paa i den aller sidste tid ogsaa ved en anden anledning. "Folk, som kjender dem", sa hr. Ulstrup. Ja, hr. Ulstrup er jo fra kjæmpebyen Risør, saa han har naturligvis en hærskare av sjøfolk derborte, som han specielt kjender. Nu, det er flere av os, som tilfældigvis er kjendt blandt sjøfolk, for vi lever i sjøbyer. Og naar de folk der ombord kringsette os socialister igaar, saa hadde vel det sin aarsak, tænker jeg. De synes vel, de kjender os bedst. Det var vel en rent instinktiv følelse, som gav sig utslag. De syntes vel, de kjendte os bedre end hr. Ulstrup. Jeg har ikke nævnt det før; men jeg hørte ogsaa, at der var en del av mandskaperne, som hadde været i samtale med hr. Pedersen. Jeg visste ikke, det var ham, før efterpaa. Han siger, han hadde forsøkt efter bedste evne at tale dem til fornuft. Ja, efter det, de meddelte om den samtale, skjønner jeg ogsaa, at han gjorde sig anstrengelser i den retning; for vedkommende tingmand hadde svaret, at de saamen hadde bare godt av at være her i to aar; det var ikke noget at ynke dem for det. Det var nu den maate, han talte dem til fornuft paa. Det var det han sa. Men naar han ogsaa under det flygtige besøk ombord kunde ha saadan evne til indgaaende karakterstudier, som han siger sig at ha nu, maa jeg næsten beundre ham. Efter det besøk ombord har han evne til at klassificere de gode og de onde blandt mandskaperne ombord. Saa meget kunde ikke jeg faa snakket med dem. Jeg snakket med dem bare som almindelige mennesker, og de almindelige, menneskelige fordele og skrøpeligheter, som hviler, tænker jeg, over de allerfleste mennesker - kanskje ogsaa over hr. Pedersen og mig - de hvilte ogsaa over de folk der ombord. Jeg synes, det gjennemgaaende var de samme hovedtræk at møte der som overalt ellers i livet. Naar folk blir straffet paa pengepungen og den daglige hygge, blir de forarget, og hvis nogen blir særlig forurettet, blir han dobbelt forarget, og det siger jeg ikke noget om. Jeg synes, det er en rimelig og menneskelig ting, som kommer frem, og derfor mener jeg ogsaa, at de, som staar i det forhold til staten og statens institutioner som disse folk ombord, maa ha ret til at beklage sig og fortælle os, folkets repræsentanter, hvad der besjæler dem. Hvad hensyn man vil ta til det, som blir sagt, er en anden sak. Men hvis denne debat kan faa det til resultat, at der fra forsvarsministerens side utgaar en meddelelse til disse mandskaper av den første kontingent, som nu har været inde

saa længe, - en meddelelse, som utvetydig gir tilkjende, at man har fuldt syn for deres klagemaal, og at de efter al menneskelig beregning paa det og det tidspunkt kan gjøre regning paa at bli avløst, javel, saa er jeg fuldt tilfreds. Men det var netop det, som fremkom igaar, at de overhodet ikke kunde faa nogen slik utsigt til at komme fri paa et aar igjen, og det gik over sig for dem. Og det finder jeg ganske rimelig. Jeg har ikke søkt denne anledning - ikke paa nogensomhelst maate. Der stod en venstremand ved siden av mig, mens de folk snakket og snakket. Det var ikke nogen behagelig samtale for mig, og jeg henvendte mig da paa samme tid til denne venstremand, som stod ved siden av: Dette faar ogsaa du være med og høre paa og være opmerksom paa. Jeg forsøkte saavist ikke at gjøre noget fra eller til i saken. Tror hr. Pedersen og hr. Ulstrup, at vi er saa naive, vi socialister, at vi mener, at det er en anti-militaristisk kamp at føre sjøfolks klagemaal, saa maa de være forførdelig troskyldige. Aa nei, vi griper dypere da, det kan de være rolige for. Men jeg anser det for at være min pligt at peke paa disse ting, fordi jeg ikke vil være med paa, at en hel del unge menneskers liv skal forbitres paa denne maate. En uretfærdighet hevner sig, enten den sker overfor orlogsmatrosen eller andre. Jeg tror ogsaa, at befalet ombord kan komme til med rette at beklage sig over disse ting, hvis der ikke blir gjort noget ved det, og forsaavidt underskriver jeg fuldstændig, hvad hr. Pedersen sa, ikke fordi disse folk er daarligere end vi andre - jeg tænker, de holder maal med os andre - men fordi ethvert menneske, som blir gjenstand for lang tid uretfærdighet, maa opponere mot det, hvis der overhodet er noget av menneske igjen i ham.

Sparre: Jeg tror ikke, man skal lægge saa altfor meget brett paa, hvad sjøfolk siger under saadanne omstændigheter som igaar. Som vi vet, er jo sjøfolk et letbevægelig folkefærd, og det kan jo være, at de, under saadanne omstændigheter som igaar, naar det skib, de er ombord paa, blir brukt til et saa usedvanlig formaal som at fragte stortingsmænd til Oscarsborg, da kan miste noget av sin likevegt. De kommer da i andre omgivelser end under sin daglige tjeneste, og det kan jo hände, at de ting, de har at klage over, og som de har snakket sig imellem om i lang tid, antar noget større dimensioner end ellers. Men jeg vet, at der hersker noksaa stor misfornøielse og beklagelse hos en stor del av disse mandskaper over, at de maa være saa længe i tjenesten, og det er jo rimelig ogsaa, set ut fra rent menneskelig standpunkt. For disse folk maa jo i langt høiere grad end de fleste borgere her i landet bære byrden ved den situation, som vi nu er i. Der er ikke tvil om det. De fleste andre mennesker i landet har det jo under den nuværende situation godt; i økonomisk henseende er det en hel del, som har det endda bedre end ellers; men disse folk faar bare se skyggesiderne, og det gaar i særdeleshet utover deres

økonomi, og deri tror jeg ogsaa, at den allerstørste del av misfornøielsen bundes. Grunden til, at ikke vore sjøfolk paa krigsskibene nu kan faa større avløsning end den, de har faat, og den, som nu er stillet i utsigt, derfor har statsraaden gjort rede; men jeg skal bare faa lov til at tilføie, at aarsaken i det hele og store tat ligger i det, at hele vor flaade er utrustet. Vore værnepligtslove, reglementer og altsammen er jo ordnet paa, at vi skal kunne skaffe vor flaade, saa stor eller saa liten som den er, mandskap, med andre ord: rent teoretisk talt skulde der da ikke være andre folk tilstede til avløsning end den reserve, som findes. Hvis vi tænker os det, at hele armeen var sat paa krigsfod, begge opbud, hvor skulde de da faa avløsning fra? Folk tænker ikke paa det, at af flaaten er alt det, vi har, mobilisert. Man vil saaledes forstaa, at det slet ikke er ganske let. Hr. Buen uttalte, at her i stortinget hadde vi ikke engang vidst, at folk hadde været saa længe indkaldt som i 14 maaneder. Jo, det har før her i stortinget været oplyst. Der har været talt om lønningsspørsmålet, det var under en interpellation fra hr. Bernhard Hanssen, og da blev det oplyst, hvor længe disse folk havde været inde. Hr. Buen nævnte ogsaa, at de folk ikke kan faa klar besked om, naar de kan bli avløst. De faar al den besked, som det er mulig at gi dem; men det er jo tilfældet, at de kan ikke faa klarere besked end den, de faar, av flere grunde. Jeg skal nævne bare den ting at man nu holder paa at indkalde mandskaper, som ikke blev indkaldt i august, folk som dengang ikke var hjemme, og derfor ikke kom med. Mobiliseringen skete den 2den august. Foruten de, som da var inde til almindelig værnepligtstjeneste, blev der da indkaldt samtlige av et betydelig antal aarsklasser tilbake; men der var en hel del av dem, som ikke var hjemme. Nu har man efterhvert, som man har kunnet faa tag i dem, indkaldt disse folk til avløsning av andre, som har været inde helt fra 2den august eller endnu længere. Men man vet jo aldrig, naar man faar tag i dem; man faar dem efterhvert, som de kommer hjem, og eftersom skibene mønstrer av, saa det er umulig at si, hvor stort antal der litt efter litt vil bli til disposition. Hvad angaar statsraadens omtale av muligheten av, at man kunde gaa til at kalde ind en yngre aarsklasse, da har jeg ikke overveiet den ting, men, saavidt jeg kan forstaa, vil det være en heldig foranstaltning, for jo yngre folk er, desto bedre er det for dem at faa gjort sin værnepligt. Statsraaden nævnte de folk, som var bestemt til indkaldelse ved det nye aarsskifte; men antagelig mente vel statsraaden en endnu yngre aarsklasse end den sidst utskrevne, den, som skulde ind til næste vaar. Jeg kan ikke forstaa, at der er noget at si til det. Jeg tror som sagt, at det vil være en heldig foranstaltning. - Jeg nævnte før det, at jeg tror, det er lønningsspørsmålet, det økonomiske, som skaper den største misfornøielse med den lange tjenestetid. Jeg er absolut av den mening, og da særlig for de folk, som har familje at forsørge hjemme.

Statsraaden oplyste, at efter det forslag, som naa var inde fra departementet, og som er under behandling i gage- og pensionskomiteen, vilde lønningerne for utskrevne gifte mandskaper, naar de hadde et par barn, bli ganske god. Ja, jeg skal ikke gaa nøiere ind paa det spørsmål; vi har det under behandling i gage- og pensionskomiteen, og, saavidt jeg vet, skal det ikke ta mange dagene, før saken er behandlet. Men jeg skal bare faa lov til at si, at jeg for mit vedkommende og visselig ogsaa de andre medlemmer av gagekomiteen vil baade ifølge vor stilling til disse ting allerede fra før av, og efter hvad der nu er sagt i stortinget, søke at strække os saa langt som mulig for at skape gode vilkaar for disse folk. Men naar statsraaden beklaget, at denne sak endnu ikke er kommet fra stortinget, saa vil jeg kun faa lov til at tilføie, at det ligger for tiden i departementets magt at avlønne disse mennesker paa den maate, som det finder passende. Den bemyndigelse, som stortinget har git forsvarsdepartementet til at regulere disse lønninger, som det finder pakrævet, den gjelder fremdeles, saa stortinget kan ikke ha noget ansvar for, hvorledes disse folk nu paa dette tidspunkt er avlønnnet. Det ligger i forsvarsdepartementets magt i dette øieblik, likesom det har gjort hittil, at avlønne disse folk paa passende maate. Heller ikke kan jeg se, at det forslag, som nu er fremsat fra departementets side, vil, ialfald i nogen væsentlig grad, forandre lønsvilkaarene fra hvad de var her i vinter, da departementet selv paa egen haand fastsatte satserne. Hvorledes de vil se det, naar det kommer fra gage- og pensionskomiteens behandling, det kan jeg naturligvis ikke uttale mig om nu. Jeg skal bare faa lov til at tilføie tilslut, at jeg hadde anset det heldig, at disse meningsytringer hadde været ført for aapne døre. Jeg kan ikke se nogensomhelst grund til at behandle disse ting for lukkede døre, ikke paa nogen maate. Jeg tror tvertimot, det vilde været godt, om det hadde været bekjendt for almenheten, hvad her er sagt. For da vilde offentligheten forstaa det, at ialfald fra stortingets side er der sympati og vil der bli gjort det, som kan gjøres, for at de vernepligtige sjøfolks stilling kan bli saa god som mulig.

Foshaug: Jeg er enig i det sidste, at denne sak burde været behandlet for aapne døre. Hverken Stortinget eller forsvaret er tjent med, at denne sak behandles for lukkede døre. Er der noget, som folket maa kunne kræve, saa maa det være at faa fuld besked om, hvilken stilling Stortinget indtar til denne sak. Den misnøie, som gav sig utslag igaar og som de fleste av dem, som deltok i turen var opmærksom paa, maa være en direkte følge av beslutningen ifjor om utvidelse av vernepligten. Vi hørte aldrig om noget saadant, dengang der bare var et halvt aars vernepligt for de sjømilitære; men nu har man vanskelig for at skaffe mandskaper, og nu er der misnøie, fordi de maa være saa længe i tjenesten. Jeg talte med en mand fra Kristiansand, en mand fra Bergen og en mand fra

Arendal, og jeg maa si, at det var noget av det saareste, jeg har oplevet. Han, som var fra Bergen, havde kone og 2 barn i Bergen, og han hadde nu været borte fra hjemmet i 14 maaneder; han stod med taarer i øinene og talte om, at konen maatte gaa fra hus til hus og faa mad for at kunne greie sig. Han, som var fra Arendal, hadde været i Amerika i 6 aar og lagt sig op lidt penge. Han hadde da reist hjem og giftet sig og skulde kjøpe en jordflek; men saa blev han indkaldt og hadde nu været inde i 14 maaneder. Han sa: Nu er sparepengene opbrugt, og saasnart jeg blir fri, maa jeg reise til Amerika igjen. Han, som var fra Kristiansand, hadde kjøpt sig en fiskeskøite. Nu hadde han faat brev fra sin onkel om, at han gik konkurs. Jeg kan ikke skjønne, hvilken fordel det er for denne forsamling eller for forsvaret i det hele at behandle en saadan sak som dette krav om at faa avløsning for lukkede døre. Jeg tror tværtimot, at hvis det virkelig var om at gjøre at styrke forsvarsviljen, saa burde man la disse folk faa fuld klarhet over, at Stortinget ialfald har et aapent øre for deres rimelige og retfærdige krav. Jeg hørte nok, at hr. Sparre sa: Hvis hele armeen blev sat paa krigsfot, saa var der ingen avløsning. Ja, hvis det var tilfældet, da var der neppe nogen av de folk ombord, som gjorde synderlig indvending. Men det er det "hvis", som ikke er skeet. Det, som er skeet, er, at endel har været ute i 14 maaneder, og endel har været indkaldt for en kortere tid og er saa sluppet fri. Og de, som har været længst inde, kan ikke engang faa rede paa, naar de vil kunne slippe fri. De sa til mig, at de hadde spurgt admiralen, da han var ombord for nogen dage siden, og han hadde svaret, at de fik finde sig i at være ombord, indtil krigen var slut. Det er ikke rart, om stemningen ikke blir hyggelig for folk, som lever under saadanne kaar og som faar et saadant svar. Jeg synes, at den debat, som er ført her, burde ialfald føre til, at der snarest mulig blir en forandring i forholdene.

Nagel: Det er paa foranledning av de sterke ord, som faldt fra hr. Ulstrup, at jeg forlangte ordet. Han insinuerte nemlig, at det var usandhet, det, hr. Buen anførte om den misnøie eller de uttryk for misnøie, som var faldt fra en hel del av matrosernes side. Jeg vil faa lov til at bekræfte sandheten av, hvad hr. Buen har sagt. Jeg for min del søkte heller ikke anledning til at høre disse matrosers mening, og jeg har heller ikke gaat og talt disse matroser efter munden. Men det tør jeg si, at der var absolut en sterk misnøie over, at de var holdt tilbake saa længe. Jeg kjender ingen av disse matroser, og jeg tror, at netop det, at disse matroser heller ikke kjendte mig, gav dem anledning til frit at kunne si, hvad de vilde, likeoverfor mig. Jeg fik det bestemte indtryk, at der var ualmindelig sterk misnøie ombord, og det selvfølgelig ogsaa av økonomiske grunde. Der faldt forresten ytringer fra endel av de ugifte om, at de for sit vedkommende slet ikke saa paa den økonomiske side,

ikke saa meget ialfald. Men der var mange gifte ombord, og fra deres side blev der fortalt mange historier, som viser, at deres familie led nød. Jeg vilde si dette for at gi hr. Buens ord min sterkeste tilslutning.

Præsidenten: Dei, som no får ordet, hev tvo minutt. Det var innteikna 6 talarar, men tvo hev alt stroke seg, og eg vil beda dei andre tenkja etter, um ikkje dei og kann strjuka seg.

J. Hestnes: Siden saken er kommet frem, var det en liten ting, jeg ogsaa vilde nævne - en anke, som var fremført for mig av endel, som jeg talte med. Da man kom ombord paa det prægtige skib igaar og fra litt kulde og en bidende træk utenfra gik ned i de lune rum, saa fandt man sig vel tilfreds. Men anderledes er det med dem, som er ombord maaneder igjennem, maaned efter maaned i de samme rum. For dem blir ikke de rum netop saa hyggelige. Og selv om det er pent og noksaa bra paa banjerdækket, er det dog forholdsvis trangt, og rummet vil tilsidst i deres opfatning staa - om ikke som et fængsel saa dog som et rum, som er litt trangt. Derfor sa de, at en av de ting, som de anket over, da de laa i Bergen nu en 6 - 7 maaneder, det var den maate, deres landlov var git paa, særlig om søndagene, idet landloven var git saa streng, at de skulde bestandig eller i ethvert fald som regel være ombord kl. 10. Dette bevirket, sa de, at naar de kom iland om eftermiddagen og skulde se sig om eller snakke med nogen, gaa i forening - for de hadde interesse av baade at se og høre og lære litt - var det vanskelig at utnytte eftermiddagen, fordi de maatte være ombord kl. 10. Jeg sa ingenting hverken ja eller nei til dette. Jeg vet ikke, til hvem jeg skal adressere en henvendelse for at faa rettet paa det; men siden debaten er kommet op, vil jeg henlede forsvarsministerens opmerksomhet paa denne ting, om det ikke gik an likeoverfor dem, som ligger saa lang tid paa steder, hvor der er anledning til at komme i forbindelse med foreninger, ha sammenkomster med andre, at strække sig litt længer med hensyn til landloven. Naturligvis maa det ske i betryggende former og kun, naar skibschefen finder, at det er rimelig; men det bør ikke være saa strikte, dette, at man ikke har anledning til under de forskjellige givne vilkaar at tøie det endel. Som sagt, til mig var dette fra endel mænd, som ellers ikke hadde nogenting at si paa livet ombord, fremhævet som en anke, de hadde at føre, og som noget, der gjorde livet saa trist og trybelt og langtækkelig for dem ombord.

Meyer: Mine erfaringer igaar gik nærmest ut paa det samme, som blev fremholdt av hr. Mowinckel. Jeg tror, at det hele nærmest er et lønsspørsmål, og for mig synes det ene rigtige at være, at de mandskaper, som tjener utover det aar, som loven nu siger, de skal avtjene vernepligten i, faar den betaling, som gjælder i handelsmarinen. Jeg

tror vi tjener saavidt mange penge her i landet nu, at vi kan og bør betale til dem. Det er ikke saa mange av dem.

Med hensyn til skiftning af mandskaber, som jeg hører, forsvarsministeren ikke drister sig til paa grund av det svakhetsforhold, som da indtræder, saa vil jeg peke paa én ting, som vi alle var vidner til igaar, og det var, da dampbarkassen skulde indsættes ved avgangen fra Kristiania havn. Den hang længe ute i heisebommen, og som gammel sjømand saa jeg straks, at her var der noget galt. Jeg spurte da en av de befalshavende om aarsagen - de befalshavende var de eneste, jeg talte med igaar - og det blev svaret, at det er en demonstration overfor stortinget; de er kjede og leie av at være ombord saa længe, og det gaar mest utover os, da vi har ondt for at faa dem til at gjøre, hvad der skal gjøres. Den barkasse hang der utsvinget 10 minutter for længe. Ombord i en orlogsmand skulde det været gjort i et rask tempo at bringe baaten paa plads; at den hang ute en saa lang tid var en demonstration - de kunde, men vilde ikke. Det mener jeg taler for som hr. Pedersen nævnte, at man skal se at skaffe avløsning snarest mulig. Jeg vil ikke si over hele linjen; men der er dog et tempo der nu, som jeg tror ikke er av det gode. Det at holde mandskaberne længre ombord leder efter min mening til en anden vanskelighed og det er avmønstring ute. Det rapporteres nu, hvordan forholdene er herhjemme med værnepligtstjenesten, og de, som ordinært vilde kommet hjem med skib - jeg tænker nærmest paa hvalfangerne - der heller end at gaa hjem mønstrer de av derute for at bli vække fra landet den tid, krigen varer. Jeg har i min lomme et brev, som viser 7 stykker avmønstreet i fremmed havn, mandskaber som ordinært vilde kommet hjem.

Én ting til vil jeg peke paa, og det er, at dengang vi hadde mobilisering ifjor - jeg tror, det var ved krigens begyndelse - da blev alle, som meldte sig den første dag, antat, vistnok ogsaa de som kom den anden dag; men de som ventet længst med at komme, gik fri, og endel af disse gaar fri den dag idag vistnok - ialfald var de hjemme for kort tid siden. Det er ældre, dygtige sjømand blandt disse, som vistnok kræver liten tid for at komme paa høide med de unge mennesker, som er ombord nu. De staar forut for dem i almindelig sjømandsskap, og det tekniske, de har at lære ombord, vil de ha evner til at tilegne sig noksaa fort. Jeg mener, at de folk, som har nydt godt av hjemlivet nu i lang tid eller tjent gode penge i det almindelige forretningsliv, bør avløse dem, som har været utkommanderet i 14-15 maaneder.

Jenssen: Jeg hadde ikke tænkt at forlange ordet nu, men efter de uttalelser, som kom fra hr. Ulstrup om, at hr. Buen muligens hadde andre hensigter med, at han hadde søgt samtale med mandskapet, saa vil jeg bare si, at jeg søkte ingen samtale med mandskapet; men allikevel blev jeg omringet tre gange ombord igaar paa bortveien og hjemveien.

Dengang mandskaperne blev mobilisert i almindelighet, var der en chef paa en av baatene, som holdt et foredrag for dem - de laa borte langs med fjeldet - og han fortalte, at de nu maatte glemme familien, de maatte glemme kone og barn, alt, som de hadde kjært, og bare tænke paa dette her. Det skulde være fædrelandet. De skulde glemme kone og barn. Og samtidig blir det lært, at det er for kone og barn, de skal ut og kjæmpe! Men ombord skal de glemmes. Men det er ikke saa let for mandskaperne at kunne glemme kone og barn. Og heller ikke er det saa let for de unge, som kun har sin egen krop at sørge for, som det blev sagt igaar; for det er mange av dem, som har gamle forældre at tænke paa. Og det var spesielt én, som fortalte mig igaar, at hvis det ikke var for hans gamle forældre, vilde det første, han gjorde, naar han engang blev fri, være at stikke over til Amerika og ikke komme igjen. Saa skal man ha tak for mig, sa han. Enkelte andre fortalte, at vi skal ærlig og oprigtig erkjende, at da vi kom ombord, hadde vi endel fædrelandskjærlighet, og vi hadde endel begeistring for forsvaret; men naar den er mindre, naar vi gaar herfra, saa er det virkelig ikke vor skyld. De faar ansvaret for det, de som har opholdt os her saa længe. Og herefter skal det nok ikke bli rart med vor begeistring for forsvaret, skal vi bli behandlet paa denne maate.

Den omtalte demonstration, med baaten, den blev jeg ogsaa opmerksom paa med en gang, jeg fik se hvorledes det foregik med baaten; jeg blev med en gang opmerksom paa, at det var en demonstration. Men jeg kom i samtale med en offiser, som spurte, om jeg saa det, og han sa, det var en demonstration, men det er ikke bare idag, sa han, at der er demonstration, men det foregaar ofte, og det siger jeg ikke det gran om, sa han, eftersom forholdene er her. En av officererne uttalte, at det bedste, som kan gjøres for at opretholde en god aand og interesse for saken, det er at bli kvit de gamle folk, de der har været lengst ombord, saa snart som mulig.

Horgen: Jeg var ikke med paa denne turen igaar, men jeg behøvde heller ikke at være med paa turen for at kunne sette mig ind i den misnøie, som er kommet frem blandt mandskaperne; det kan jeg let forstaa, enhver av os i denne forsamling kan forstaa, at der hersker stor misnøie blandt disse mandskaper, der er paalagt et saa stort offer for landet. Det er saa store ofre, at jeg mener, staten ikke skulde vælte saa store ofre paa disse mandskaper. Jeg mener, at vi skulde bevilge saa rikelig til disse mandskapers familieophold, at ikke de skulde gaa her og sørge over, at deres familier hjemme skulde lide nød. Jeg tror, der er bevilget mangfoldige penge til mange andre foranstaltninger, som ikke er saa paakrævet som dette, og jeg tror, at stortinget vilde samtykke i, om forsvarsdepartementet vilde gi disse familier det tilstrækkelige underhold, og kravet om avløsning vilde ikke være stort. Men det var ikke netop i anledning av

dette, jeg spesielt vilde ta ordet; men det var for at faa anledning til at rette en henstillen til forsvarsdepartementets chef angaaende fæstningsmandskaperne. Der er underofficerer, som har staat utkommandert fra april maaned ifjor og har hat den almindelige familieunderstøttelse eller bidrag. Det bør ikke kaldes understøttelse, for da blir det at betegne som en fattigunderstøttelse. De har hat familiebidrag, men de har ogsaa hat et tillæg for kost, ca. 1 kr. tror jeg det er, pr. dag. Dette kosttillæg er dem nu fratat. Underofficererne paa disse fæstningsanlæg, som har ligget saa længe ute, de finder det meget tungt og besværlig og flere av dem har mistet sit erhverv. De har hat fast ansættelse, men mange har nu mistet sine stillinger, netop fordi de har været utkaldt og har været opholdt saa længe ved fæstningsanlæggene. Istedetfor at forsvarsdepartementet skulde sørget for, at de hadde faat beholde dette tillæg, saa har man fratat dem kosttillægget, det er vist 1 kr. pr. dag. Og det uretfærdige, som videre vederfares dem, er dette, at naar de reiser hjem til sine familier, saa maa de betale reisen selv, de faar ikke engang fri jernbanereise. Jeg vil henstille til departementschefen at han vil sørge for, at disse underofficerer maa faa beholde sit tillæg som tidligere.

Præsidenten: Hermed er denne debatten slutt. Fyrr møtet vert sett for opne dører, so hev me fyrst aa avgjera, um desse forhandlingar skal offentleggjerast og dinest aa lesa upp protokollen. Præsidenten hev konferera med forsvarsministeren og gjeng ut ifraa, at utanriksministeren sitt fyredrag ikkje kann offentleggjerast, og etter det som forsvarsministeren og præsidenten er samde um vil eg fyreslaa, at desse forhandlingar vert ikkje aa offentleggjera.

Buen: Var det utenriksministerens foredrag og hvad derpaa fulgte, som ikke skulde offentliggjøres, eller var det de samlede forhandlingar i dette hemmelige møte?

Præsidenten: Alle forhandlingar, baade utenriksministeren og forsvarsministeren sine fyredrag og debatten, som knyter seg til deim.

Buen: Jeg vil dertil bare si, at jeg tror ikke nogens interesse blir gaat for nær, om den sidste debat blir offentliggjort. Det vil ikke skade, men tvertimot gavne alles interesser, tænker jeg mig. Men naar forsvarsministeren siger det, saa er det vel ikke i det hele tat værd at lave nogen debat paa det, for naar han har sagt det, saa --

Præsidenten: For aa koma vidare, so gjer eg fyrst framlegg um, at dei forhandlingar, som knyter seg til utenriksministeren sitt fyredrag og dette fyredrag sjølv ikkje vert aa offentleggjera.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: So gjer eg serskilt framlegg um, at dei forhandlingar, som knyter seg til meldingarne fraa forsvarsministeren ikkje vert aa offentleggjera.

Personleg vil eg ha tillagt, at eg kann vera mykje samd med admiral Sparre um, at ein slik debat som denne kunde det vera godt i mange maatar, um han vart kjend; men me stend no framfyre forhandlingar um regulativ, me ventar innstilling, eg veit ikkje, um den er avgjevi, men ho maa kunna ventast snarast fra gagekomiteen. Daa kjem desse spursmaali upp att for opne dører, og daa finn eg ikkje noko i vegen for aa gaa med forsvarsministeren paa det, at desse forhandlingar ikkje vert offentleggjorde. Set hr. Buen fram motforslag?

Buen: Ja.

Præsidenten: Præsidenten fyreslær, at dei ikkje vert offentleggjorde, Buen fyreslær, at dei vert aa offentleggjera etter præsidenten si fyresegn; det er det vanlege.

Hans Hansen: Jeg har desværre ikke kunnet følge hele den debat, som her er ført, saa jeg tør uttale noget bestemt om dette; men det forekommer mig at være det tryggeste at følge præsidentens forslag. Jeg vil allerede nu ha sagt, at av det, jeg har hørt, har jeg faat mine tvil, om det er til gavn for vort forsvar og til gavn for vort land at offentliggjøre den debat, som har været ført her idag.

Sparre: For mig staaer det, som denne debat burde offentliggjøres. Der røbes jo ingen militære hemmeligheter, og selv om der skulde komme frem enkelte ting, som ikke var saa behagelige for forsvaret, som repræsentanten fra Drammen hentydet til, tror jeg ikke, man behøver at ta saa meget hensyn til det. Jeg mener i det hele tat angaaende spørsmålet om, hvorvidt forhandlinger her i Stortinget skal være offentlige eller hemmelige, at man bør undersøke, ikke om der er grund til at offentliggjøre, men derimot, om der er grund til at hemmeligholde, idet jeg mener, at saa meget som paa nogen mulig maate gaar an, bør være offentlig. Men det er jo vanskelig at stemme mot præsidentens forslag, det gjør jeg særdeles nødig, saa jeg vil foreløbig ialfald indskrænke mig til at henstille til præsidenten at ta sit forslag tilbage.

Præsidenten: Det var bra, um me ikkje no skulde faa ein lang debatt um dette.

Mowinckel: Det er netop det, jeg er enig med hr. Sparre i, at man maa undersøke, om der er grund til at holde en

debat hemmelig, det faar være det avgjørende. Og der er faldt uttalelser og skedd meddelelser i denne debat, som det vilde være overmaate litet tiltalende at faa offentliggjort. Jeg sigter f.eks. til de opplysninger, som repræsentanten fra Larvik, hr. Meyer, kom med, og at dette med indtagningen av dampbarkassen muligens skulde bety en demonstration mot Norges storting i tider som disse. Jeg maa si, at jeg trodde, det var en behagelig spøk, da en underhaanden sa til mig, at det var en demonstration mot Stortinget; men heldig vil det ikke være, at den slags ting skal bli offentliggjort. I det hele tat er der blit sagt meget i denne debat, som aldrig vilde blit sagt, hvis forhandlingene hadde været for aapne døre.

Præsidenten: Præsidenten gjer framlegg um, at alle talarar, som no fær ordet, ikkje skal hava over 2 minutt aa tala.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Meyer: Jeg vil kun si, at jeg vilde ikke nævnt, hvad jeg fremkom med, hvis jeg ikke hadde hat det sikre indtryk, at det som blev uttalt her nu skulde holdes hemmelig. Det var under den betryggelse, at møtet var hemmelig, at jeg fremkom med det.

Castberg: Kun en ganske kort bemerkning. Jeg var ogsaa blandt dem, som studset ved, at dette spørsmaal skulde behandles for lukkede dører, og jeg kan ikke forstaa, at det emne, som forhandlingene gjaldt, berettiget til at holde dem for lukkede dører. Men der er utvilksomt under forhandlingene her faldt uttalelser, som er fremkommet og har faat den form, de har faat, under tanken paa, at disse forhandlinger er hemmelige. Jeg ber forresten baade præsidenten og forsamlingen være opmerksom paa, hvad der i parlamentarismens moderland, England, i disse tider kan siges for aapne dører i det engelske parlament om langt mere delikate spørsmaal end dette. Jeg tror, at man her ogsaa skal være litt forsigtig med at stænge dørene uten nødvendighet. Men under de omstændigheter, som foreligger nu, vil jeg henstille til hr. Buen at ta sit forslag tilbake, idet der vil bli anledning til at behandle disse spørsmaal senere for aapne dører.

Sæbø: Jeg var ikke med paa turen igaar, saa jeg har ikke hat anledning til at tale med nogen av mandskapene ombord. Men det vil jeg si, at efter hvad her er fremkommet, faar man en levende forstaaelse av, at der blandt soldatene ialfald ombord er en misnøie, som ikke er ganske liten, og jeg tror, man bedre vilde dysse misnøien ned og gavne forsvaret - forsaavidt som man vil gavne det - ved at den debat, som er ført her, blir offentliggjort, og da særlig det med hensyn til avløsning av mandskapene og det bebudede tillæg. Jeg tror ikke, man gavner noget

eller dysser ned misnøien ved, at man holder disse ting bare inden disse vægger.

Rik. Olsen: Da gagekomiteens formand ikke er tilstede, vil jeg som næstformand bare avgi den korte erklæring, at den forsterkede gage- og pensionskomite har hat spørsmålet om de midlertidige krigsregulativer under behandling i flere møter, og den avsluttende behandling kan formentlig finde sted i det møte, som er berammet til tirsdag den 18de mai. Indstillingen vil saaledes komme til at foreligge en av de første dage. Ved behandlingen av den indstilling, som jeg forutsætter sker for aapne døre, vil man selvfølgelig ha anledning til i den utstrækning, som nødvendig er, at komme tilbake til det reiste spørsmål.

Præsidenten: Det var min grunn, som eg sa, til aa slutta meg til statsraaden sitt ynskje um, at ikkje desse forhandlingar vart offentleggjorde, at me fær saki upp att for opne dører. Difor vil eg henstilla, um ikkje hr. Buen kann fraafalla sitt framlegg.

Buen: Jeg kan gjerne gjøre det. Men jeg vil samtidig sette fingeren paa den statsskik, som synes nu at bli noksaa almindelig, at det skal ligge i en enkelt mands haand at bestemme, hvorvidt offentligheten skal faa vite om Stortingets forhandlinger eller ikke. Hver gang her dukker op et spørsmål, som forsvarsministeren ikke finder opportunt for sig, at befolkningen skal ha oversigt over eller skal kunne følge med i, saa blir der øieblikkelig sat møte for lukkede døre. Paa den vis blir saa at si adgangen for Stortinget til at komme i rapport med befolkningen stængt. Det er en vei, som ikke jeg godvillig vil gaa med paa. Men imidlertid skal jeg for denne leilighets vedkommende ikke holde paa mit forslag, da jeg forutsætter, at der senere for aapne døre vil bli fuld anledning til at snakke, saa meget man vil, om disse ting. Men da faar man ogsaa være forberedt paa, at adskillig av den debat, som har været ført her idag, blir gjentat.

Præsidenten: Naar framlegget no er teke attende, vil eg beda dei tvo talararne, som hev innteikna seg, aa fraafalla ordet. Det er fyrst hr. Magnus Nilssen og deretter hr. Sparre.

Magnus Nilssen frafalddt ordet.

Sparre: Jeg skal være meget kort. Jeg vil bare faa lov til at beklage, at denne debat ikke har været ført for aapne døre fra begyndelsen, idet da enhver visselig vilde tat de fornødne hensyn dertil og formet sine uttalelser derefter. Nu, efterat flere har erklært, at de har formet sine uttalelser under det hensyn, at debatten ikke skulde offentliggjøres, saa stemmer jeg for præsidentens forslag.

Votering:

Møde for lukkede dører, Stortinget 14. mai 1915

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Protokollen blev derefter oplæst. Protokollationen
foranlediget ingen bemærkning.

Møtet hævet kl. 19.50.